

Tizenhatodik évfolyam.

1902.

5. füzet.

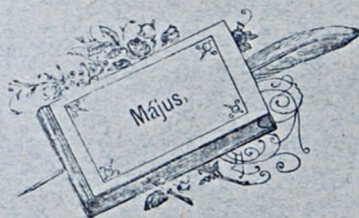
ARMENIA

MAGYAR-ÖRMÉNY HAVI SZEMLE.

Felelős szerkesztő és kiadó-tulajdonos:

SZONGOTT KRISTÓF.

SZAMOSÚJVÁR.

Todorán Endre „Aurora” könyvnyomdája.
1902.

T a r t a l o m.

- Aradmegye örmény nemesei.* — Közli dr. Márki Sándor.
A tavasz (Költemény örményül). — Patrubány Lukácstól.
Quinquennium (Költemény latinul). — Merza Gyulától.
Az újabbkori örmény nyelvhasznítás történeti fejlődése (Be-
fejező közlemény). — Kiszely Károlytól.
Miben állott Vártán ereje? — Sz. K.-tól.
A magyarhoni örmények ethnographiája. — Kilenczedik közle-
mény. — Irta Szongott Kristóf

KISEBB KÖZLEMÉNYEK.

Szamosujvár, mint nagyváros.
„Korteszédések.“

IRODALOM ÉS MŰVÉSZET.

„Hóvirágok “
„Lelki ibolyák.“

KÖZGAZDASÁGI ÉLET.

„Keletre magyar!“
Gazdasági szakoktatás.

MI UJSÁG AZ ÖRMÉNY VILÁGBAN?

Gróf Lázárián János emlékezete.
Örmény egyetemi hallgatók kongresszusa.

Az „*Armenia*“ előfizetési ára egész évre 8 korona, fél évre 4 korona,
egyedül fűzet ára 80 fillér.

Aradvármegye örmény nemesei.

KÖZLI: DR. MÁRKI SÁNDOR.

Aradvármegye történetéről 1892—5-ben kiadott két-kötetes munkámban részletesen szólok a XVIII. század derekán Aradvármegyében letelepedett örményekről. Ezen derék folyóirat t. olvasóit azonban talán különösebben is érdeklik az Arad újabb történetében szereplő örmény családok s azért megkísértem ezeknek összeállítását. Nevezett munkámban mindenütt hivatkozom a családokat illető levéltári vagy irodalmi adatokra; itt azonban azokat bátran mellőzhetem.

Aradvármegyének 1848-ig szerepelt örmény nemes-családjai tudtomra a következők:

Bogdánovich Dávid 1804. szerezte meg a kincstártól Kavovát s 1808. Brusztureszket, Dulcselét és Zimbrót. Testvére, György, 1809. az aradi gyalog nemes főkelök kapitánya volt s ő is két nemesi főkelésben vett részt; 1813. óta mint pénztárnok, 1829-től mint táblabíró szolgálta a vármegyét.

Brasován György és Demeter buttyini kereskedőket I. Ferencz 1825. nemességre emelte s Kakaró faluval ajándékozta meg, melyet 1825. nov. 21. vettek át.

Csernovics (Mácsai és Kisoroszi) Mihály és első feleségétől, Georgevics Johannától való fia, János, 1720. kapott czímeres nemeslevelet. Az özvegyen maradt Mihály 1722. vette feleségül Koványi Jankát, Szirovicza Rankó özvegyét, ki árvájával, Györggyel együtt, atyai örökségén kívül mintegy 9500 frt értékű ingóságot vitt magával. 1724. ebből mintegy 4513 frtot fordított Edelspacher Zs. simándi, újfalui, tövisgyházi és mácsai részeinek megvételére; és Simon, Pál, Anna, Alojzia vagy Alka s Arzén nevű gyermekei mellett 1742-ben fiává fogadta Szirovicza Györgyöt is, minek édes gyermekei ellentmondottak. Mihály 86200 frton 1744. Intakot is megvásárolta s 1745. elhunyt Aradon, hol szép emeletes háza volt. Mintegy 170.000 frt értékű vagyont hagyott maga után. Szirovicza özvegye folytatta a vagyonszerzést s ő szerezte meg Kurticsot és Kutast; a Cs. és Szirovicza-fiúk azonban folytonosan versengtek egymással. Koványi Johanna halála (1751) után 1754. jan. 23. a rokonok egyezkedtek ugyan, de Szirovicza Arzén, György fia, 3 éven át még ezután is a maga részére foglalta le a jövedelimeket, főleg, mivel Pál és Simon 1751. kivándoroltak Oroszországból, hol Pál csakhamar elhunyt Moszkvában, Simon pedig megházasodott s Kachire Máriától György nevű fia született, ki 1772. már özvegyen hagyta nejét, Brankovics Erzsébetet s árván fiát, Istvánt. Végre az öt Cs. közt a 465,800 frt 81 kr. vagyonon megtörtént az osztály. A családot Mihály legkisebb fia, Arzén folytatta tovább. Már 1771. özvegyen hagyta Glogovánka Máriát, kitől való fiai 1) Lázár, ki 1793. grófságot szerzett; feleségétől, Petrovics Annától nem maradtak gyermekei; 2) Simon, kinek pazarlásai ellen anyja 1783. okt. 27. már tiltakozni kényszerült; † 1879.; 3) Pál kir. tanácsos, ki 1816. néhány millio rubelt és Zorics után nagy jószágokat örökölt Oroszországban, melyeknek átvételére fia, Arsza, Porubszky Jánossal azonnal el is utazott. Meghalt 1840. jún. 13.; 4) János bomajenei főszolgabíró † 38 éves korában 1824. nov. Leánya Julia, már 1816. meghalt. Pált és Jánost 1804. kir. adomány czímén igtatták be Simond mezővárosnak róluk nevezett felébe s az egész Mácsa és Újfalu birtokába. Gyermekei csak Pálnak maradtak.

Ezek közül Péter 1813. márcz. 13. Mácsán született; 1831. nőül vette Vojnics Laurát († 1840.), 1843. orsz. követ volt, 1845. nagyobb útat tett a keleten, 1848. temesi gróf, főispán és kormánybiztos volt, majd Mácsára vonult vissza, melyet 1862. eladott gr. Károlyi Györgynek. Meghalt 1892. apr. 27. Túlélte fiát Arzént, ki Bécsben 1889. szept. 17. halt meg s nejétől, Anastásievics Rózától négy gyermeke maradt, Margit, Ilona, Pál és Mihály. Péter nővére Emilia 1847. aug. 30. Aradon Damjanich János kapitányhoz ment nőül.

Csiky Tivadar 1760. nyert nemességet. E családból való János aradmegyei főorvos, kinek Verzár Ilonától született gyermekei 1) Gergely (szül. Pankotán, 1842. decz. 8. † Budapesten 1891. nov. 19.) drámaíró, a m. tud. akadémia lev. tagja, 1881. márcz. 10. óta Arad díszpolgára; neje Bakody Anna, kitől egy fia született; 2) Károly (szül. Aradon 1848. júl. 18) Aradváros árvaszéki elnöke, 1889-ig borojencei főszolgabíró; 3) Ilona, Nachtnébel Ödön aradi ügyvéd neje, † 1894.

Czárán (Seprősi) István, Antal és János 1821. június 23. szerezte meg s a kincstár tényleg át is adta nekik 1822. június 22-én Seprőst; azonban csak 1831. május 16—18. iktatta be őket Faschó József aradmegyei főügyész mint homo regius és Schuller Ferencz csanádi kanonok. A negyedik adományos testvér Antal és fia, Péter, időközben elhunyt; de Péter özvegyét, fiát s leányát szintén beigtatták. Cz. Márton, ki fejedelmi adományt tett a bécsi fogadalmi templomra, 1854. ápril 22. a Ferencz-József-rend lovagkeresztjét kapta. Emánuelnek, ki 1843. harmincz éves korában vette nőül rétháti Kövér Rózát, 1885. Aradon történt halálakor négy gyermeke maradt: Róza (Török Béláné) † 1886. Simádon; Márton (neje Kövér Janka) † 1885.; Gizella (Vizmai Lukács Antalné) és Aranka. Cz. Antal 1853. vette nőül Vásárhelyi Esztert; 1890. január 29. halt meg. Gyermekeik: Eszter (Heppes Miklós kolozsvári kir. táblai tanácselnök neje); Julia (Naszády Iván kir. táblai bíró neje); Sarolta (Sipeki Balás Máté deési kir. törvényszéki elnök neje) és Lenke (Jank János főszolgabíró neje), Gergely gyermekei Francziska (1864-ből Spech Istvánné).

és Szidónia (Csiky Viktórné). 1886-ban István törvényszéki bíró, Márton, Tivadar, Gyula, Géza, s Gergely a vármegye virilistái közé tartoztak.

Dániel (Szamosújvár-németi-i) Tivadar, Jeremiás és Pál 1725. szerzett nemességet. Ivadékuk Lukács, ki 1816. jan. 10. tett végrendeletet, fiai, Jenő, József és Károly részére megvásárolta Dranczot és Duntot, melyeket a fiúk 1820. május 5. a kincstártól meg is kaptak, de csak a vételárnak 1822. febr. 26. történt teljes lefizetése után 1823. jan. 28. vehettek birtokba. István 1844. mint aradi főszolgabíró egymaga 80 előfizetőt gyűjtött Arad első magyar lapjára, az Aradi Hirdetőre. 1848—9-ben Arad-megye másodalispánja, 1850. aradi törvényszéki elnök lett. Lázár (szül. 1798., mh. 1886. aug. 23. Aradon) Arad-város törvényhat. bizottsági tagja volt. Fiai László, Arad-megye főpénztárnoka; Kálmán, Aradváros közgyámja; Lajos, aradi kir. törvényszéki bíró és Béla, kinek bobdai Gyertyánffy Máriától 8 gyermeke maradt, köztük Endre, az első magyar ált. bizt. társ. pénztárnoka. — Lázár testvére Antal földbirtokos és Aradvármegye bizottsági tagja 74 éves korában halt meg Radnán, 1887. decz. 16.

Hollósy József aradmegyei táblabíró Aradmegyétől 1826. kapott nemesi bizonyítványt. 1827. Kujed $\frac{1}{20}$ -át kérte, de nem kaphatta meg. Rokona volt H. Bogdán (szül. 1789. Szamosújvárt. † Aradon 1859. január 30.), kinek leánya Kornélia opera-énekesnő, 1862-től Lonovics József csanádi főispán neje, szül. 1827. † 1888.

Issekutz Marcell és fiai (Mihály, István és András) Aradmegye előtt 1816. igazolták 1760. Antal és Gergely által szerzett nemességöket. Úgy látszik, István fiai voltak István, Mihály és Károly s az elsőnek fiai Marcell, László és Béla, ki 1886. halt meg, midőn Aradmegye virilistáinak jegyzékébe az Issekutzok közül Mihály, Károly Aradmegye főorvosa és Gyula volt fölvéve.

Jakabfy-család nemességét, melyet 1760-ban Kristóf szerzett, 1793. júl. 27. Csanádmegye bizonyította. A család jobbadán Krassóban szerepelt. Gergelyt 1828. nov. 10. vezették be Somoskeszi falu birtokába.

Kabdebo (Capdebo) Jónás, Márton, Ferencz és Gergely I. Ferencztől 1802. kapott czímert s ekkor nyerték adományúl a temesi Baraczházát. Márton gyergyó-szentmiklósi kereskedőnek a kamara 1819. nov. 10. adta át Talpast. Aradban a baraczházi, talpasi és krivobarai Kabdebók ága virágzik. Jelenleg Béla és István megyei virilisták, Gergely alispán (Temesvár), Kálmán világosi főszolgabíró, János aradi fogorvos. Kristófnak (1819—87) csak leányai maradtak s így a krivobarai Kabdebók fiúágon kihaltak.

Karácsonyi György Aradban 1782. aug. 5. hirdette ki Csongrádvármegyétől bizonyított nemességét; ugyanakkor előjegyezték a szentannai convictusba való fölvételre fiait, Bélát és Ferenczet. 1785. István és Márton czimeres nemesek.

Kövér Kajetán és János Aradban 1781. márcz. 28. hirdette ki Mária Teréziától 1780. nyert nemeslevelét. 1785. azonban még nem voltak fölvéve a nemesek jegyzékébe. K. Antalt, ki Bosnyák Antallal közösen vette meg Boncsesdet és Honczisort, 1820. febr. 10. igfatták be e javakba; 1824. okt. 8. pedig testvéreivel (Emánuellel, Györggyel és Mártonnal) együtt a temesmegyei Kisfaludot (Engelsbrunn) is megvette. Úgy látszik, fia volt István táblabíró, ki 1844-ben Aradon egy magyar lap megalapítására gyűjtött és József. Béla most aradmegyei virilista. A család egy része Szent-Miklósról, a másik Réthátról írja magát. Rétháti K. Gábor (szül. 1836. † Aradon, 1888. ápril 2.) egy ízben orsz. képviselő, sok éven át az aradi lövész-egyesület elnöke, Aradváros törvényhat. bizottságának tagja, Arad szépitésének egyik tényezője és jeles mechanikus volt, 1864. vette nőül Neczpáli Justh Stephániát. Gyermekai Gábor, Mártha és Erzsébet.

László Ferencz a kincstártól 1821. júl. 17. szerezte meg Bokszeget. Fiának, Jánosnak gyermekei: 1) Albert, borosjenei telekkönyvezető, ki 1875. vette nőül Zachariás Erzsébetet († 1886.) — 2) Sándor, kinek felesége Gili Gizella. Albert gyermekei: László, Jenő, Iván, János és Aranka.

Lázár Lázár fiait, Kálmánt és Györgyöt Aradmegye 1826. irta be czimeres nemesei közé. Lázár (1777. † 1852.

márcz. elején) félszázadig szolgálta Aradmegyét. Testvére, László, 1809. az aradmegyei fölkelő nemesek egyik hadnagya volt.

Lázár Ferencz vásárhelyi lakos Aradban 1781. febr. 7. hirdette ki czimeres nemeslevelét.

Lengyel Gáspár 1750. kir. adományúl nyerte Iltyót Borgye és Leszpede pusztákkal, Tok falut Szlatina pusztával, Szelistye falut Berzák, Sztremptura és Szpin kis pusztákkal s a Tótváradja mezővárosban levő rév vámjának hatod-résztét, de olykép, hogy azokat a férfiág kihaltával ugyanazon összegben kelljen megváltani a nőágnak s hogy nevezett falvakból s azok erdeiből készítették az Erdélyből sőt szállító hajókat és tutajokat, jobbágyai ezentúl is az eddig fizetett árakkal érvék be. Együttal 2800 frt fejében zálogképen megkapta az azon falvakban fizetni szokott dézsmák szedésének jogát is. A csanádi káptalan őt már 1750. júl. 5. beigtatta. Fia, Ferencz aradi főpénztáros, hogy pénztárának hátralékait tisztázhassa, 1757. okt. 15. Szlatina, másképp Leszpede nevű faluját zálogba vetette Jurkovics Pálnak. Testvére volt Antónia (Vajda Sámuelné) és József 1749-től táblabíró, 1768. csendbiztos, kinek felesége, Bibics Antonia, Iltyóból 1784. nov. 7. menekülni kényszerült a lázadók elől. 1787. okt. 6. az aradi alszolgabíró bizonyosága szerint a kincstár már tiltakozott az ellen, hogy a magvaszakadt L. József özvegyének joga legyen megterhelnie Tok falut.

Lengyel József 1748-tól Aradvármegye táblabírája, Aradváros első biztosa, 1773-ban hunyt el. Gáspár 1750-ben aradmegyei táblabíró volt. József fia István (szül. 1770 † 1773), kinek testvérei (Lukács, András és Tamás) a megyében 1781. márcz. 28. hirdették ki Mária Teréziától nyert nemességüket s Lénárd 1781. bérbevette Lökösházát. Valamelyiknek fia volt István, ki 22 éves korában 1808-ban Aradon mint tüzérhadapród halt meg. A családnak Aradban most is vannak tagjai.

Lukácsy Aradváros régi patricius nemes családja. Károly 1787. városi tanácsos volt. József nagyváradi-kerületi tartomány-biztost 1790. máj. 25. főbiztossá nevezte ki a király. János 1833—8 aradvárosi tanácsos. Fiai 1) Miklós.

(szül. Aradon, 1829. decz. 7), az aradi első takarékpénztár vezértitkára és igazgatója, Arad társadalmi életének egyik oszlopos embere s 2) Sándor, népszínműíró s a budapesti népszínház rendezője. — Miklós 1860. kelt egybe Junga Bertával († 1883.). Gyermekük: Margit (Lukácsy Lajos ügyvéd neje), Sarolta, Lenke és Miklós.

Markovics (Zsenai) József, aradi kincstári jószágigazgató, 1803. nyerte a nemességet, melyet Aradban csak 1819. hirdettetett ki. Józsefnek Frummer Rózától született fia József, 1860-ban legfőbb törvényszéki bíró, kinek Török Klementinától való gyermekei Gyula és Ödön. A nemességszerző József második házasságából született 1) Mór, cs. kir. törvényszéki ülnök, ki Zsenai nevet vett föl; 2) Mária, Bittó Ferenczné; 3) Anna, Sánka Lajosné; 4) Paulina, Jakabffy Gergelyné.

Nováky Péter, a Forgách-ezred másodkapitánya, a hadikancelláriától kivett nemeslevelét Aradban 1774. ápr. 12. hirdettette ki.

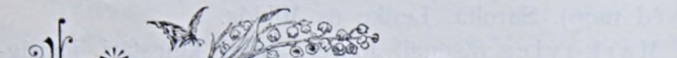
Simay Tódor, Márton, Izsák és Salamon 1760-ban szerzett nemességet, melyet Ignác szenttamási ispán Aradban 1789. aug. 30., testvérei pedig Békésben hirdették ki.

Vertán (Szombatsági) János (szül. 1785. † 1863.) gyermekei, kik Biharból Aradba és Csanádba költöztek át: 1) Endre, 1861. bihari képviselő, Kunágoti néven ismert író, kinek Kabdebo Rózától született gyermekei Etele, Jenő, Csaba, Viola és Róza; 2) Antal, ki nevét Sármezeyre változtatta s Kurticson lett földbirtokos; gyermekei: Piroska, Zoltán, Jolán (Hász Kálmánné), Árpád, Ákos, Endre mérnök és Ágnes; 3) Anna, Kabdebo Mártonné.

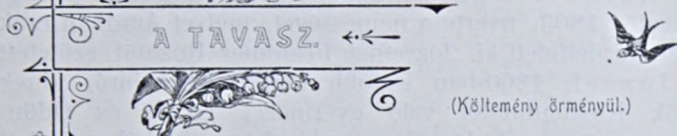
Verzár Márton Aradban 1840. hirdettette ki családjának 1760. szerzett nemességét. Több utódja él.

Zachariás János, Jakab és Antal (1806. még agrisi jegyző) Aradban 1776. okt. 28. hirdettette ki czimeres nemességét s Gergely és János 1795. márcz. 3. bemutatta a Mária Teréziától 1750. máj. 13. adott donatot is, mire a czimeresek közül az adományosak közé irták őket, hová különben már 1785. fel volt véve János, Lukács (ki Világoson lakott) és Gergely. Z. Józsefnek Klenkovich Leo-

poldinától született gyermekei: 1) Erzsébet, László Albertné, 5 gyermek anyja, † 1886.; 2) József feketegyarmati jegyző, kinek neje Kallós Ilona, regényíró; 3) Ida; 4) Miklós, családos; 5) Jozefa, Mojszin Lajosné; 6) Ernő; 7) Sándor.

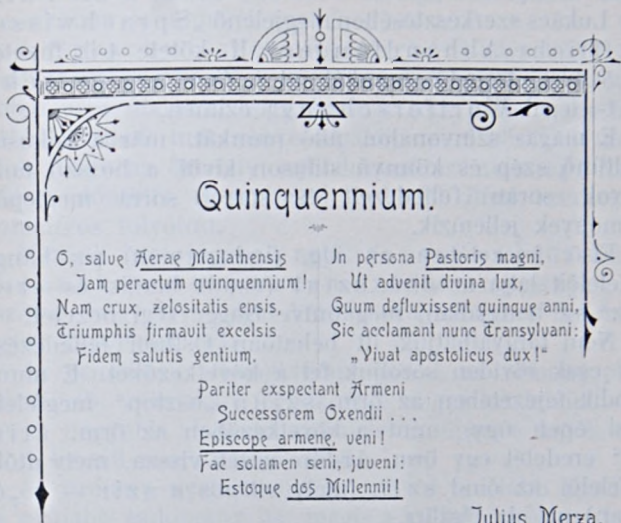
A TAVASZ. ←

(Költemény örményül.)

Գ ա ղ ու Ն Ե ր :	K á r u n é .*)
<p>(Արևելեկան հայերուն ազգային երգը).</p> <p>Բախուեցաւ ցուրտ քնութիւնը, Չմեռն շունինք եւ զարունը, Կուրախցնէ ըզարինը, Կըլտնք մենք ըզթոշունը:</p> <p>Բայց սրտերը դեռ ուրախ չեն, Չքնութիւնը, ով, չեն տայեր: Ազատութիւն շատ կըմտաղթեն Ունենալու աղքատ հայեր:</p> <p>Շղթաները համբերելու Բաւական էր մարդիկներու, Մեռանիլ կամ ազատուելու . . . Ազատութիւն հայ սրտերու!</p> <p>Ողջ չիկայ եւ զարուն չիկայ, Միշտ ձմեռն է սրտերու, Միայն եթէ ազատանայ Կեանք: զարուն սյս է հայերու!</p> <p style="text-align: right;">Գրուած Բաղրուպանեան.</p>	<p>(Արյեյեւեան հայերու ձգային յերկէ).</p> <p>Phachveczháv czhurđ pënthiunë, Czëmern cshunikh jev kárunë Guráchezhéne ézáriunë, Gélészenkh mjenkh ézhërëshunë.</p> <p>Pájecz szérdjeré ter urách eshen, Zpënthiunë, av, eshen nájer. Ázáduthiun sád gëmaghthen Unenálu ághkhád hájer.</p> <p>Sëghthánjeré hámpérelu Pávágán er mártignjéru, Meránil gám ázádvélu . . . Ázáduthiun háj szérdjéru!</p> <p>Vaghes cshigá jév kárun cshigá, Misd czëmern e szérdjéru, Miájñ jethé ázádána Gjánkh: kárun ájsz e hájeru!</p> <p style="text-align: right;">Budapest. Patrubány Lukács.</p>

*) *A tavasz.* A keleti örmények nemzeti dala: Eltűnt a hideg természet, nincs (már) telünk és a tavasz megörvendeztetni a vért, halljuk a madarakat. — De a szívek nem örvendeznek, oh, mert nem nézik a természetet: szegény örmények nagyon kérik a szabadság birtokát. — Ezek az emberek türetek már elég lánczot. Meghalni vagy szabadulni . . . Szabadságot az örmény szíveknek! — Nincs élet és nincs tavasz, (ott) a szívek tele uralkodik. Csak — majdha — felszabadul, lesz (ott) élet, ez az örmények tavasz.

Az újabbkori örmény nyelvhasznítás történeti fejlődése.

Hubschmann 1875-ben közölt felfedezése után rohamosan emelkedett az örmény nyelvhasznítás. Mult cikkünkben felsoroltuk azokat a híres nyelvészeket, kik beható tanulmánynyá tevén az örmény nyelvet: e kutatások kincseivel gazdagíták e tudományt.

A legújabbak közül kiemeljük **Hermann Osthoff**-ot, a heidelbergi egyetem lángeszű tanárát, ki az indogermán nyelvtudomány mai magas állásához számos munkájával tetemesen hozzájárult. Csodáljuk jártasságát a görög, latin, román, német stb. nyelvészetben s mondhatjuk az indogermán nyelvtudomány minden egyes nyelvében, ágában. Nyelvészeti érzékét igen szépen jellemzik örmény nyelvhasznításai. Számos kisebb örmény vonatkozású munkáján kívül, a múlt 1901-ik év márcziusában nagyobb

munkával lépett e szak művelői elé, midőn a Dr. Patrubány Lukács szerkesztésében megjelenő „Sprachwissenschaftliche Abhandlungen“ II. kötete 4-ik füzetébe egy 5 ívre terjedő munkát írt „Zur armenischen Laut- und Wortforschung“ czimen.

E magas színvonalon álló munkát, már a laikusnak is feltűnő szép és könnyű stíluson kívül a hosszú tanulmányok során felfedezett és sorról sorra meglepőbb eredmények jellemzik.

Első fejezetében az idg. (indogermán) ps hangok megfelelőit látja az örm. sziut (szud) hamis és ereszt „arcz“ sz hangjában, megdöntve Bugge régi nézetét.

Nem tárgyalhatjuk itt behatóan Osthoff felfedezéseit s így csak röviden soroljuk fel a következőket. E munka második fejezetében az örm. sziun „oszlop“ megfelelőit keresi épen úgy, mint a következőben az örm. áriun „vér“ eredetét egy örm. ár-lőre vezeti vissza, mely utóbbi megfelelői az óind szir, (mely világos a szir — a „ér“ szóban) az idg. *szörr.

Az értekezésnek egyik fénypontja, midőn az örm. -iun, -umn, utiun szuffixum-okat tárgyalja. Ezek közül az -utiun magyarázata igen fontos.

Mindenkinek szemébe ötlük — mondja Osthoff — az örm. -utiun hasonló szerepe a német -tum, heit, -schaft-tal. Épen úgy nagyon csábító az örm. orb-utiun „árvaság“ megfelelőjét a latin orb-a-tio „megrabolás“-ban látni. Meillet is azt hangoztatja, hogy örm. -tiun Gen. -teán összefügg a latin -tio, Gen. -tionis, stb.-vel. De itt látjuk, hogy a nyelvhasonlításban esetleges hasonlóságok még nem jelentik a biztos, megdönthetetlen eredményt, melynek illusztrálásául hozzuk fel épen e példát. Mert miképpen magyaráznók meg az a-nak megfelelő u-t; itt jön segítségünkre a nagy Osthoff, midőn az utiun-t egy régibb o-itiun-ra vezeti vissza s kimutatja, hogy orbutiun csakis orbo-s(i)tiun-ból keletkezett. E fejezet további részeiben (kilencz oldalon) az érvek nagyságával, erejével támogatja állítását. E nagy munka 7-ik s legnagyobb (49 oldal) fejezetének czime, „Zur n-Declination des Armenischen“, melyhez Nachträge vannak csatolva, melyek-

ben az előbb mondott szavait magyarázatokkal kíséri. A munkához jó indexet csatolt a szerző.

A Sprachwissenschaftliche Abhandlungen felemlítésével elérkeztünk ismertetésünk végéhez, melyben röviden arra utalunk, hogy hazánk sem maradt el e téren a többi államok tudományosságától, mert büszkén mondhatjuk, hogy az örmény nyelvhasználat nem egy fontos kérdését döntötte el e hazai tudóstól itten szerkesztett tudományos folyóirat.

Hazánk lakosságának egyik fontos részét képezi annak örmény származású magyarjai, természetesen, hogy így joggal kérdezősködhetünk e tudomány magyar képviselői után.

Az örmények ethnographiájával, az örmény philológiával stb. számosan foglalkoztak nagyjaink közül; de e téren a nagyobb alapvető munkásság épen e lapok mindenütt tisztelt szerkesztőjét illeti.

Az örmény nyelvhasználat sokkal távolabb álló fogalom s újabb tudomány ág, mégis a külfölddel lépést tartva haladunk e téren is. Erre nézve fontos mozzanat volt az, midőn az 1900-iki évben Ö Felsőge kinevezte Dr. Patrubány Lukácsot a budapesti m. kir. tudomány egyetemen az örmény nyelv és irod. magántanárává.

Patrubány Lukácsot mindenki ismeri, ki csak egy negyedóráig is szürcsölte az örmény nyelvtudományt, ismerik legjobban az „Armenia“ tisztelt olvasói; hiszen e lap minden egyes számában olvashatják irodalmi, nyelvészeti stb. értekezéseit s igaz költői ihlettel megírt költeményeit. Azonban a szigorúan tudományos munkássága nem folyik le szemek előtt.

Patrubány Lukács életét az örmény kultúra iránt érdeklődők igen jól ismerik; tudják, hogy már budapesti egyetemi hallgató korában kedvence volt Mayr Aurélnak, az indogermán nyelvtudomány nagynevű tanárának, s hogy bölcsészeti tudori értekezését is már az örmény nyelvhasználat köréből vette. Sokat tartózkodott külföldön s a mellett hogy Velenczében Szent-Lázár-szigetén a derék mechithárista atyáktól még jobban elsajátította az örmény nyelvet s hogy Bécsben s még más nyugat-örmény tuda-

mányos góczponton megfordult, bejárta e mellett Németország egyetemait s a híres nyelvészeket hallgatva az indogermán nyelvészet minden ágában jártasan tért vissza hazájába. De nemcsak az indogermán nyelvek iránt érzett rokonszenvet, anyanyelvét a magyart is erősen művelte, e tudományból tanárrá is képesítvén magát; tovább folytatta vizsgálódásait, melynek alaposságát legjobban mutatja az, hogy nyelvünk rokonait a finnt és törököt is behatólag tanulmányozta.

Hosszú munkásságából csak a Sprachwissenschaftliche Abhandlungen-t kívánjuk itt kiemelni, mint a mely lap köré csoportosulnak főképen dolgozatai, mint mely lap nemcsak az örmény nyelvhasználatát, de az egész idg. nyelvtudomány terén korszakalkotó és egyedüli hazánkban.

A Sp. Abh. I. kötete Budapesten jelent meg az 1897—1899-iki években, számos értekezése, felfedezése jelent meg itten, melyeknek még felsorolását sem adhatjuk. Az első füzetek meggyőzték a külföldi tudósokat e lap s a szerkesztő magas nivója felől; legjobban mutatja ezt az, hogy az örmény nyelvhasználat legnagyobb mestere H. Hübschmann fölkereste a szerkesztőt egyik nagy cikkével, mely e kötet nyolczadik füzeteképen meg is jelent „Zur Chronologie der armenischen Vocalgesetze“ czímen.

Nem lehet tárgyunk a II-ik kötet teljes méltatása s csak kiragadjuk e lap fontos termékét, midőn felemlítjük Patrubány nagy horderejű értekezését, melynek czíme: „Beiträge zur Geschichte der indogermanischen Sprachen“ (II. köt. 5. füzet).

Ezen 5 ivre terjedő munkát szerző Kuhn és Osthoff tanároknak ajánlja. Röviden soroljuk fel csak e munka tartalmát, mivel szándékunk e szép művet majd egykor bővebben is ismertetni az „Armenia“ tisztelt olvasói előtt.

Első részében az „Armenische Akzentstudien“ben az ös-örmény hangtan kronológiájához meglepő s a tudósok és szakemberek között méltán nagy feltűnést keltett eredményekkel járul. Ily magas színvonalon áll a kötet minden egyes része; így a második cikkben

„Indogermanische Wortdeutungen“ cím alatt 183 etymológiát tárgyal 72 oldalon. Nincs jóformán az indogermán nyelvtudománynak oly külön álló ága, melyre ezen etymológiák ne hoznának valami fontosat, meglepőt. A magyar összehasonlító nyelvtudomány is érvényre jut e műben, midőn az Anhang-ban szerző 15 szó magyarázatát adja, oly szavakét, mint bokréta, fi, hang, név, ördög, selyem stb.

A munka végén szerző megemlékezik Johannes Schmidt tanár haláláról. Johannes Schmidt, az Európa-szerte ismert tudós volt a Kuhn Zeitschrift, e legelső indogermán nyelvészeti lapnak — egyik szerkesztője. Patrubány benső jó viszonyban állott Schmidt-tel — mint a legtöbb külföldi tudóssal — épen e folyóirat révén, mert — s ez mutatja leginkább Patrubány sikereit — ez első lap már eddig is három értekezést közölt Patrubány tollából s munkatársául is fölkérte.

E három értekezés elseje „Miscellen“ címmel jelent meg, melyben szerző az örmény jnj-em „agyonütök, tisztítok“ (idg jin. jem), az örm. hácz „kenyér“, örm. ors- a- m jukn halászni (görög pórkosz idg. pórkosz), örm. govem (kovém) „dicsérek“ szók magyarázatához fontos adatokkal járúl. Két másik munkája közül az egyik az idg. eo zgh tő megfelelőit találja az örm. nyelvben, a második értekezés, mely „Armeniaca“ címet visel az örm. xucz (chucz) „kamra“ és örm. ánjn „test, lélek, személy“ etymológiáját adja.

De hiába akarnám itt, bár röviden is felsorolni Patrubány munkásságát, már azt sem tudom, melyik művét említsem inkább, hiszen legjobban mutatja ezt az, hogy ez időszerint az „Indogermanische Forschungen“ a Zeitschrift für deutsche Wortforschung, a párisi Pánászter stb. munkatársa, nem említve a hazai szakközlönyök s lapok számát.

Röviden összefoglalva ismertetésünk menetét, látjuk az indogermán nyelvtudomány keletkezését, e tudomány fejlődését, melynek során eleinte az örmény nyelvet iráni származásúnak hiszik; fellép Hübschmann, kimutatja az örmény nyelv helyzetét az idg. nyelvek körében. Számos

nagy tudós foglalkozik az etymológiával, ennek eredményét rendszeres munkába foglalta Hübschmann, e kézikönyv alapján tovább fejlődött e tudomány, de nemcsak a nyugati nagy nemzeteknél, hanem nálunk is, bizonyítva ama régi mondást, hogy egy nemzetnél sem vagyunk alábbvalók.

(Vége.)

Kiszely Károly.

Miben állott Vártán ereje?

Február 16-án nemzeti ünnepet ültek az ázsiai örmények. A Vártán-féle harc 1450-dik évfordulóját ülték meg sok helyütt.

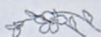
Habár sok vitéz tettet örökített meg történelmünk, sok kitünő férfiú nevét jegyezte fel lapjaira: a Hájg-ét, kinek korszakát felhők borítják; a nagy Tigránét, ki jelentékeny helyet foglal el a világtörténelemben is; a Rupenista-Lusignanokét, kik oly kiváló szolgálatoakat tettek a keresztéseknek: mégis az örmény, Vártán napján ül nemzeti ünnepet! Mi ennek az oka? A többi háborúkat a királyok és hadvezérek csinálták; ezt a legnagyobb föntség: az örmény nép csinálta. Más háborúban a királyok parancsoltak és a nép engedelmeskedett; most maga az örmény nép parancsolt és Vártán hadvezér engedelmeskedett. Meghalt ugyan e harcban a hős hadvezér, de életben maradt és még ma is él a harczoló föntség: az örmény nép.

És milyen állapotban volt akkor az örmény nép? A világ leghatalmasabb ura: a perzsa ellen kellett harczbaháborúba menni, — a legjelentékenyebb keresztény uralom ellenben: a byzanti császárság, melytől az örmények segítséget kértek, meg volt gyengülve. A nemzet leggazdagabb családjai terjedelmes jóságaikon fejedelmi vagyonaikból kényelmesen éltek, a harczban részt venni nem akartak és magára hagyták a népet; más jelentékeny férfaink a perzsa szolgálatába állottak.

Csak a papok voltak azok, kik áthatva feladatuk nagyságától, harcra buzdították a népet, mely fegyvert ragadott és fővezérré Mámigonián Vártánt választotta. Csak 60.000 lélek gyült zászlója alá. A döntő ütközet az Ávárújri mezőn történt. E hősök egy eszméért: a szabadságért harcoltak király és minden külső segítség nélkül. Ez az oka, hogy a nemzeti történelem e lapot tartja a legfényesebbnek.

Sz. K.

A MAGYARORSZÁGI ÖRMÉNYEK ETHNOGRAPHIÁJA.

Irta: SZONGOTT KRISTÓF.

— Kilenczedik közlemény. —

„A kéményeket ki kell separtetni. Az a gazda, kinek házánál tűz ütne ki, vagy kéménye kigyuladna, meg fog büntettetni.“ (Vár. lev. 1800—816. sz.).

Pipázni nem volt szabad nemcsak az utcán, de még az udvaron sem: „Tapasztaltván, hogy némely városi polgárok és más személyek is, semmit sem gondolván a több rendbeli tilalmazásokkal, az utcán széltilben pipáznak: végeztetett, hogy az utczai pipázás — az eddig volt mód szerint — minden személyes tekintet nélkül, büntetessék meg.“ (Vár. lev. 1800—754. sz.).

„Senki se merészeljen az utczákon pipával járni és dohányozni nagy büntetés terhe alatt.“ (Vár. lev. 1800—816. sz.).

„Szélfuvás alkalmával tartozik minden gazda háza elejébe csöbörben vagy más edényben vizet tenni.“ (Vár. lev. 1800—754. sz.).

Tűz pusztított a városon 1807. szept. 14-én. A Kovrigés Mezőutca égett el; azért dobszó útján a következő hirdetés tétetett közzé: „Ezentúl nem leszen szabad senkinek az istállóban, ennek hijazatán, a kamarákban és az utczákon — pipázni; a kik ez ellen hibáznak — minden személyes tekintet nélkül — meg fognak büntettetni. A várba se szabad pipával bemenni.“ (Vár. lev. 1807—1201 sz.)

„Tapasztaltván, hogy mind a civilis, mind a katonai részen levő személyek az utczákon gyalog, lóháton és

szekeren járva, nemkülönben az istállókba, csürökbe és más helyeken is, a hol könnyen támadhat a tűz, a fennálló kemény tilalom ellen szabadon gyakorolják a pipázást: meghagyatik ezennel Kegyelmeteknek, hogy a pipázás tilalma iránt innen kelt rendelést késedelem nélkül újra kihirdetvén, a kiket mégis az ellen cselekedni észrevesznek, minden személyválogatás nélkül, ha nemesek vagy polgárok constitutionalis poenával, ha pedig parasztok testiképpen mindannyiszor, a hányszor afféle cselekedeten érettetnének, megbüntetni, és erre a végre az illető járásbeli tiszteknek szorosán megparancsolni el ne mulasszák, hogy ezen újabb rendelkezésnek pontos teljesítésére mind magok szorgalmasan vigyázzanak, mind mások által vigyáztatni szoros kötelességöknek lenni ismerjék. Meg levén a főhadi vezérség is mai napon ez iránt találva, hogy az utczákon, istállókban és más veszedelmes helyeken levő pipázást nemcsak a közkatonáknak, hanem az ök tisztjeiknek ujlag keményen tiltsa meg.“ E Regio M. Princ. Trans. Gubernio. Claudiop. die 6 apr. 1815. (Vár. lev. 1815—698 sz.).

A pipázás tiltva van :

„Az utczákon és istállókban pipázni nem szabad. Estéknént lámpás nélkül ne járjon senki. Az, ki ezen rendelet ellen vét, ha gazda — pénzzel, ha pedig cseléd ‚corporaliter‘ fog megbüntetteni.“ (Vár. lev. 1804—1334 sz.).

1. A boltokban és a boltok előtt; 2. a mészárszékben és a kis dugjában (bolt, hol szalonnát árultak); 3. az udvaron és istállóban. A gazdák saját házaik előtt pipázhatnak, de másnak háza előtt pipázni nem szabad; 4. az utczákon sem a gazdák, sem a kocsisok nem pipázhatnak; 5. lámpás nélkül — meztelen gyertyával az udvaron vagy istállóban járni tilos; 6. az udvaron tüzet rakni nem szabad (hurut- vagy szilvaifőzés); 7. a kenyérsütők vigyázzanak, hogy általuk tűz ne támadjon; 8. A gazdák engedjék meg, hogy a kéményseprő a maga idejében sepheresse meg a kéményeket. Azok, a kik ezen rendeletek ellen vétenének, 12 ezüst magyar frttal büntettetnek.“ (Vár. lev. 1827—1336 sz.).

„Szigorúan meghagyatik a strázsáknak, hogy vigyázzanak arra, nehogy valaki, — idegen helyekről jött és itten lappangó személyeknek szállást adjon vagy őket itten tartozkodni engedje . . . és ha az itten tartozkodók között gyanús embereket találának, azonnal tegyenek jelentést, hogy a további kártételtől félni ne lehessen.“ (Vár. lev. 1803—860 sz.).

Miután a korecsmákban verekedések szoktak történni, elhatározottak, hogy ezután nyári időben 10, téli időben estvéli 8 órán túl senkinek lámpás nélkül az utczákon járni és ott tartozkodni nem szabad; ide nem érte a városi polgárokat és ezek gyermekeit, a kik a rosszban gyanú alá nem jöhetnek.“ (Vár. lev. 1803—944 sz.).

„A sertés-perzselések nappal és tágas helyeken történjenek; a kiknek tehát szük az udvaruk, a piaczkokon és utczákon perzseljenek, de szorosan vigyázzanak a lángra és szikrákra.“ (Vár. lev. 1803—1220 sz.).

„Szépvízi József és Szépvízi Antal, mivel hamis mértékkel mérték a húst, déltől másnap estvéli harangozásig a fogházban aristommal büntetettek. (Vár. lev. 1804—498 sz.).

„Mégmérték a tanácsháznál a zsemlek és hiányosaknak találtattak; azért mindkét pék 3—3 frttal büntetett meg. A büntetéspénz a szegények pénztárába tétetett.“ (Vár. lev. 1804—617 sz.).

A lövöldözés az utczákon el volt tiltva. „Mivel Misug Káluszd, Misug Kristóf és társaik a városon pisztollyal lövöldöztek (a vásárból jöttek haza lóháton) 3—3 forinttal bírságoltattak meg. (Vár. lev. 1800—757 sz.).

Senki se merészeljen a városban az utczákon, vagy benn a maga telkén puskát vagy pisztolyt löni. (Vár. lev. 1800—816 sz.).

„A ki akár a farsang utolsó napjaiban, akár máskor is benn a városban, vagy a vár körül lövöldözni bátorodik, — megbüntettetik, még pedig a városi polgár 12 forinttal, a külső paraszt 12 pälczaütéssel.“ (Vár. lev. 1803—192. sz.).

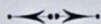
„A kofák sem gabonát, sem gyümölcsöt — elkobzás terhe alatt — délelőtt 11 óráig nem vehetnek.“ (Vár. lev. 1795. aug. 4-én szerk. jegyzőkönyvből).

Nem szabad a városon kívül az eladó elejébe menni és ott tőle megvenni az eladásra szánt holmit“ (fát, bőrt, élelmiszert. . . Vár. lev. 1783 és 1810 évi jegyzőkönyvből).

„A kártyázás tilos. A ki kártyázik megbüntettetik.“ (Vár. lev. 1805—230 sz.).

„Télen estve 9 óra után az utcákon járni — nem szabad. Eránosz Emánuel feleségét, ki január végén estve 9 órakor járt az utcán (férjét kereste), — el akarta fogni a strázsamester.“ (Vár. lev. 1809—197 sz.).

A férfiak kitiltatnak a főnőkből 25 pácزابüntetés alatt; „mert ezen éjszakai találkozás tilalmas cselekedetekre és erkölcstelenségre ad alkalmatosságot.“ (Vár. lev. 1815 év 86—101 sz.)

XV. Czikkely.

Népjellem.

1. Fejezet. *Nemzeti vonások, erények és hibák.*

Egy író, ki jól ismeri az örményt, ide vonatkozólag ezeket mondja:

„A népjellem kifejlesztésére nagy hatással van a külső természet, származás, életmód, kereset és foglalkozás körülményei. Az örmény megőrizte teljes épségben testi és lelki sajátságait. Népjellemalakulat: komoly és érdes; kedélyes és nyílt szívű; okosan számító; munkás, vagyonszerző és takarékoskodó hajlamú; megfontolt lassú, de biztos észjárású.

Általában véve szellemi tehetségekkel gazdagon vannak megáldva az örmények. Erre vall a kiváló férfiak nagy száma, melylyel a tudomány és művészetek különféle ágainak munkásai között szerepelnek . . . Világos tehetséggel tűnik ki, kinél e tehetség okos előrelátással jár együtt. A világos észszel együtt jár a lelkület bizonyos nyájas melege: ezek a legszeretetre méltóbbak és legönzetlenebbek. E sajátsággal együtt jár a kitörő életkedv

és érzékiség. E kedélyi hangulatból érthető mély valóságos érzületük. Ennek tanújele a sok templom és kápolna. A napi foglalkozások elseje a szentmise-hallgatás és záradéka a rózsafüzér-imádkozás. Ezen isteni félelemmel karöltve jár, illetőleg ebből származik az a nagy tisztelet, melyben a papság a nép előtt áll s viszonyt az a nagy hatás, mit a pap a népre gyakorol. Erkölcsös; kevés az örmények között a törvénytelen. Dicsérve említhető még a népjellem jó vonásai közül a nyíltság, becsületesség, megbízhatóság, erős jogérzet és igazságérzet. A házak, nem egy helyt, — még ma is záratlanul állanak. Pénzbeli ügyek és szerződések egyszerű kézadás által intéztetnek el. A munkakedvnek és szerzésnek kívánatos mértéke van meg bennök. Az örmény takarékos, sőt fukar. Az ételben, italban mértékletes. Pálinkaivás nem honos (de — sajnos — utóbbi időben az iszákosság és kártyázás kezd tért foglalni).

A szeretet hazája és szülőföldje iránt — páratlan: (A szamosujvári örmény például önmagát sem szereti jobban — szülővárosánál) hiven ragaszkodik ahhoz... De ha a kereset után való járás kivándorlásra készíti, minden ünnep alkalmával (karácsony, húsvét...) és ha előbb nem, aggkorában mégis visszatér — szülővárosába... (L. Magyarországi örmények ethnographiája I. czikk, 1. fejezet 1—9 lap és 4 fejezet 14—21 lap, III. czikk 30—34. lap, IV. czikk 36—48. lap.

2. Fejezet. Hazafiság.

Az örmények a hazafiságnak példányai... És ezt nem mi: az örmények mondjuk, hanem mondja minden jó polgára e hazának... Azon szép, de igaz nyilatkozatokból, miket tekintélyes, tudós férfiak tettek az örmények hazafiságáról, — legalább is egy vastag füzetet lehetne összeállítani. De mivel ezen fontos tárgyról más helyütt bővebben akarok szólni, itt — kóstolóul — csak a tudós Vadnai Károlynak következő szavait idézem:

„Az örmények a legjobb hazafiak. Az örmények derék polgárai e hazának.“ (L. „Armenia“ 1891. évfolyam 213—214. lap.)

3. Fejezet. Fajszeretet.

Az örmény a haza- és a magyarság szeretete mellett szereti a maga fajtát is; mert jól tudja, hogy midőn fajtát szereti: a magyarságot szereti. Ugyanis a honfoglaló ősök között nagyszámmal voltak örmények is és a művelt, gazdag örmény nyelv, mely akkor már elérte volt virágzásának fénykorát, — jelentékeny befolyással volt a magyar nyelv alakulására... Ez az oka, hogy helyes, indokolt felfogásunk szerint, a rossz örmény, nem lehet jó magyar és viszont a legjobb örmény a legjobb magyar. Nagy igazságot mondott tehát Kemény Gábor báró, volt magyar miniszter, midőn így szólott: „Az örmény magyarabb a magyarnál.“

4. Fejezet. Üzleti szellem.

A madarat nem tanítja senki a fészekrakásra... és mégis mesterséges, sőt néha művészi fészket készít: ösztöne a tanítója. A cseh természeténél fogva kedveli a zenét. Az örmény születésénél fogva hajlammal viseltetik a kereskedelem iránt.

A múlt századokban tekintettel voltak a szülők fiaik ezen hajlandóságára és legtöbb fiú-gyermekből kereskedőt csináltak... És nemcsak ezen kereskedők boldogultak, meggazdagodtak, de emelkedett az ország nemzetgazdasági állapota is: emelkedett, gazdagodott, megerősödött az ország is. Sajnos azonban, hogy újabb időkben mind inkább eltérnek a régi jó, jövedelmező iránytól... és legtöbb örmény ifjú a tanpályára adja magát: az elégnél is többen tanulnak... És mivel az örmény kiváló észtehetséggel bír, az életben közülök sokan ki is emelkednek. Mai napság az örmények közül kerül ki aránylag a legtöbb hivatalnok; de találkozunk jelentékeny örményekkel más téreken is: vannak köztök tudósok, írók, lapszerkesztők, művészek, törvényszéki bírák, táblai bírák, országgyűlési képviselők, főispánok... Mindnyájan uri házat tartanak; némelyek el is költik jövedelmüket — mind; de a máséhoz, a közpénztárakhoz nem nyulnak:

örmény sikkasztót egyetlen egyet sem mutathat fel — hála Istennek — senki... és valamint a megyei és törvényszéki fogházakban, úgy az országos fegyintézetekben sincs egyetlen egy — örmény!

XVI. Czikkely.

Népmulatságok.

1. Fejezet. Farsang Örményországban.

Mindjárt vizkereszt után kezdődnek az év legvigabb napjai; ezen idő alatt tartatnak többnyire a menyekzők¹⁾ is. Tulajdonkép a farsang karácson másodnapján veszi kezdetét és tart hamvazó szeredáig.

Ezt arról is lehet észrevenni, hogy itt-ott, különösen esténként szünetlenül hallszik a zene- és énekhang. Ekkor szoktak a sütők az idő rövidsége ellen panaszkodni, mivel alig győzik a sok „kátá“-t (*κατα*) és pághárcs-ot²⁾ (*παγωμα*) sütni; farsang napjaiban minden örmény háznál ezekkel kínálják meg először a vendéget. — Ekkor gyakran tartanak a rokonok összejevetelt, és ha egyik vagy másik között meghasonlás uralkodik, úgy kísérletet tesznek, hogy ezek még a nagybőjt előtt kibéküljenek.

Az arczfestés és jelmezbe öltözés sem marad el a farsang napjaiban; de nagy kiterjedést nem szokott ölteni, hanem inkább csak a rokonok szűk körére szorítkozik. A leányok fiúknak és a fiúk leányoknak öltöznek és így látogatnak el a közeli rokonokhoz; egy szót sem szólnak, hogy fel ne ismertessenek, és csak akkor kezdenek beszélni, mikor már felismerték őket. Álarczot nem viselnek, hanem arcz-befestés, mesterséges bajusz és szakáll által álozzák magokat.

¹⁾ Ez azért is történik, mert az örmény egyház nagybőjttől kezdve 14 hétig házassági engedélyt nem ad; aztán valamint a városbelieknek, úgy a falusiaknak is télen több idejük és alkalmuk van lakodalmakat tartani.

²⁾ Élesztő nélkül süttöt tészta, kovásztalan, *άζυμος*, azymus, non fermentatus.

Megtörténik az is, hogy ezen jelmezeselek közül egyik vagy másik — nemcsak a férfiú, hanem a leány is — ezt az alkalmat arra használja, hogy szíve választottjával egy-két szót váltson — és előtte szívét feltárja. A kedvező alkalom pedig kínálkozik; mert ime alig léptek be a jelmezeselek valamely házba, — már hivatja a házi úr a zenészeket . . . és tánczra perdülnek. Egy-egy jelmezes csapat nem áll több, mint 4—5 személyből; rendesen a testvérek indulnak el együtt, kikhez legfőlebb még egy jó ismerős csatlakozik, ki érdeklődik valamelyik tagja iránt azon családnak, melyet a jelmezeselek meglátogatni akarnak.

Legvigabb húshagyó estéje; e napon korán összegyűlnek a rokon családok a legtekintélyesebb háznál, hogy közösen étkezzenek és együtt töltsék e vig napot. Ezen estve némely háznál a zene sem hiányzik. Tánczolnak, játszanak, énekelnek. Ezen estve mutatják be a magántánczot lejtő fiatal leányok művészetöket, ekkor lehet megtudni azt is, hogy melyik ifjú énekel legszebben; az öregek bölcsesége a társas játékokban mutatkozik. A nap hősei azonban a kis gyermekek; ugyanis a társaság legöregebbje ünnepélyesen kijelenti, hogy a beszélő kisdedeknek szabad ma az atyától (vagy attól, ki a házban legöregebb) bármit is kívánni; ezek ma parancsolnak is.

Mily váratlan és kellemes meglepetés a gyermekekre nézve! Egyik csemegét kér, a másik meg azt mondja: „Szeretném látni, hogy tánczol apám?“ Ha valamelyik ügyetlenül tölti be tisztét, a másik imígy figyelmezteti ötet: „Vigyázz, uralmunk nem tart sokáig!“

Új-év estéjén (húshagyó kedden) mire sem figyelnek; azonban úgy éjjél felé pontosan lesik, hogy mikor üt az óra tizenkettőt. Mert ekkor van vége a farsangnak! Most előbb eléneklik az „Árvod luszoh“-t (egyházi ének), azután köszöntik a beállott nagyböjtöt!

Talán a föld kerekiségén egyedül az örmények azok, kik a böjt első napján meglátogatják egymást, hogy: „Snorhávör miédz bász“-t (*շորհաւոր միւծ սաւա*, kegyes nagyböjtöt) kívánjanak egymásnak! (L. „Armenia“ 1888. évfolyam, 89—90 lap).

2. Fejezet. Farsang Szamosújvártl.

Nagy különbséget látunk, ha összehasonlítjuk a régi farsangokat a mostanival. Akkor állandó jó kedv, vígság uralkodott. Akkor kevesebb fáradsággal többet szereztek, a kiadás pedig kevesebb volt; most több fáradsággal kevesebbet szereznek és mégis sok a kiadás. Akkor minden héten volt egy bál a „Fácse-bínyé“-ben, vagy a „Hosszúfogadó“-ban. Akkor háziason öltözve ment bálba a leány. A cseléd utánok vitte az izletes, bő vacsorát. Ott aztán összetették és úgy költötték el, mint egy népes nagy család. Egy családnak a multság csak néhány garasába került; de azért a hamvazó szereda alig látott egy-két pártában maradt leányt, a többi mind férjhez ment. Most vagy olyan költséges ruhát ölt magára a leány, hogy a „tata“ zsebe azt megérzi, vagy — nem megy el a bálba. És mégis. . . Régen a vígság húshagyókedden hágott a tetőpontra. Ebéd után majdnem minden gazda befogatta szekerét, teletömte azt nevetséges álarczos alakokkal és kihajtatott; 30—40 ilyen multságos szekér robogott egymás után órákon át. Az utczákon, de főleg a piacon hullámozott a nép és gyönyörködött a gyalogjáró „maszk“-ok bohóságában is. A gyermekeket a tánczó „turkás“ mulattatta, ki csőrével szedte a sűrű krajczárokat. De már elvégezte a „turkás“ ugránczó tánczát, megy a másik ház elejébe, utána cigány zene, a zenét kíséri a feldiszített, kifestett ökör, leghátul a szekér az üres hordóval (ebbe töltötték a fölösleges bort, mit ez az álarczos menet elfogyasztani nem tudott). A „turkás“ közelébe tuduló gyermek-sereget rendszeren a „goczoj“ (a menet egyik kiegészítő álarczos alakja) szokta szétverni a felfujt és zsinegre erősített száraz marhahólyaggal. Ha a menet mézszáros házához ért, itt kinyitották a kapút, bebocsátották azt és — megvendégelték. Estefelé mindenki haza ment. Nagy vacsorával zárták be a farsangot. Másnap templomba mentek „hamút venni.“ Aztán minden ember dolga után látott. Egyik kiment a pusztára, másik vásárra, a harmadik vásárolgatta a „báránybört. . .“ Nem volt több hús és multság — húsvétig.

3. Fejezet. A húshagyó keddi „turkás.“

Nálunk az ázsiai szokások közül három már a múlt századokban elkallódott. . . Ugyanis a jelmezes e hazában már nem tárja fel szívét választottja előtt, a „beszélő kisdedek“-nek pedig nem szabad „bármit is kívánni“ az atyától. Jelmezekbe is még most öltöznek elegenden, de az arczfestés már nincs szokásban. . .

Ezen különbségektől eltekintve éppen úgy töltjük el mi is a farsangot, mint keleti testvéreink. (L. ezen cikely 1. fejezetét).

Ezek után általmegyek a húshagyó keddre. . .

. . . Kedden reggel a bámuló nép, a dologtalan cselédek és a gyermekereg azon irány felé sietnek, honnan a dobszó hallszik: ott van a „turkás.“ Már tánczol. Nem annyira tarka jelmezt nézik, mint inkább két kiálló szarvát, folyton kelepelő facsörét és sajátságos tánczát. A zenészek huzzák a talpalá-valót. És míg a turkás ropja és csörével egyre szedegeti a sűrű krajezárokat, a csinosan öltözött „goczoj“ (ez a turkás egyik társa, ki fejére sapkát tesz, aztán bő karú fehér inget, magyar mellényt és lobo-gós bő gatyát [alul van meleg ruhája is!] ölt magára) szünetlenül veregeti száritott disznó-holyagjával, — melynek belsejében levő izgó-mozgó törökbuza szemek ijesztő hangot adnak, s mely hólyag hosszú nyélre van erősítve — a gyermek- és cselédhátakat, mert távol akarja tartani ezeket az akadályokat a turkás közvetlen közelségétől, hogy ez szabadon lejtthesse idéttlen tánczát. Azalatt a turkás segédei már betöltötték a szomszédoktól a czilinderüvegekkel begyűjtött bort a taligán levő hordóba. . . De már alig tudják egy helyt tartani a felczipfázott ökröt, melynek szarvai zöld-ággal és szalagokkal vannak feldiszítve; azért tovább halad a menet egy más házig: elől van a zene, ezután megy a turkás, mellette a goczoj, mögötte viszi két férfiú szarvainál fogva az ökröt, leghátul van a taliga a hordóval (a taligába ló van befogva). A hivatlan kíséret nem marad el; a távozókat újak pótolják. Így megy a turkás házról házra, utczaról utczára — napestig. Délben azon

mészáros udvarában telepednek meg, ki nekik használatra az ökröt kölcsönözte. . .

A „turkás“ nem örmény mulatság (még a személyzet sem örmény), hanem vándorlás közben valahol külföldön (talán Moldva-Oláhorországban, vagy Törökországban) ragadt ez a népmulatság az örményekhez . . . és Szamosújvárt megmaradt a mai napig; de itt is már kivészőfélben van. . .

Megvan különben ez a népmulatság máshelyütt is: megvan Romániában is. Dr. Moldován Gergely egyetemi tanár egyik dolgozatában („A moldovánok néprajza,“ „Erdélyi Múzeum“ XVIII. köt. 1901. febr. 15. a 88. lapon) ide vonatkozólag ezeket mondja: „Turca. A törökök elleni gyűlölet szülhette ezt a tánczot a régi időkben. Karácsony napján valaki fejére szarvas alakú álarczot tesz, hosszú vászonzsák-félébe buvik, hogy a lábai se látszodjanak ki; hasonlóképen egy másik álarczos, görnyedt alak, az útczákat végig járják, tánczolnak és kurjongatnak“. . .

*

Kedden délután vette kezdetét az örmény népmulatság. Ebéd után befogatott a gazda, feltette szekere fiait, szomszédjait. . . és kiindult. Az útczán rövid idő alatt összeverődött 30—40 szekér is. Némely szekeren 2—3 álarczos is foglalt helyet. Sorakoztak a szekerek és egymás után haladva útczáról útczára jártak. Ha valamelyiknek nem tetszett helye, vagy szomszédja, leszállott a szekérről, . . . és felült más szekérre. Mikor haza tértek, már sötét volt. Otthon terített asztalok várakoztak reájuk. A nagy vacsora kinyult akárhány helyütt — éjfélig is. Ekkor megkondították a nagyharangot; a vendégek elvégezték imájukat, azután — nyugalomra tértek.

De mióta vasútunk van, a kereskedők nem tartanak lovakat. . . és így ez az ártatlan népmulatság is majdnem véglegesen — elmaradt.

4. *Fejzet. Jártak őseink a mult századokban -- bálba?*

Tudták okos apáink azt, hogy valamint a testnek, úgy a léleknek is szüksége van az -- üdülésre. Azért minden elfoglaltatásuk mellett is szakítottak időt arra, hogy

néha-néha üdülhessenek is. Összejöveleteket rendeztek év közben is. A keresztelő alkalmával adott paszitából sokan vettek részt. A menyekzőkre meg volt hiva — az egész város.

A bálokat a farsang tartama alatt felváltva a „Fácsebinyé“-ben és a „Hosszúfogadó“-ban tartották (Szamosújvártt). A tanács egy biztost („commissarius“) küldött ki: ez ügyelt fel a rendre. Két-három forintot kapott a cigány és egy forint tiszteletdíjt adtak a biztosnak: ennyibe került egy bál. A zenét és a biztost az előtánczosok fizették úgy, hogy maga a bál az egyes családoknak mibe sem került; mert beléptidíjt nem fizettek, új ruhát nem csináltattak; de söt vacsorára sem költöttek: vitt mindenki hazonnan kosarakkal: kalácsot, sültet, tésztát, csemegét, gyümölcsöt, bort. . . A rokonok, ismerősek, szomszédok összecsapták vacsorájukat. Sokkal különb, jobb és izletesebb vacsorát fogyasztottak akkor, mint milyent kapunk ma — drága pénzért. Az egész társaság néhány nagyobb családdá tömörült össze. . . Jól táncoltak, kedélyesen vigadtak, ettek-ittak, mulatoztak — családiason. Egyformák voltak mindnyájan; nem nézte le egyik a másikat, nem vetette meg, nem szólta meg. De ezek a jó idők eltűntek. . . és a mondott, fölötte jól sikerült, fesztelen báloknak emlékét csak egyes elfakult akták őrizték meg. . .

Ezen akták közül néhány érdekes részletet itt szó szerint közre is adok:

A farsangi bál-okért „kamarai taksá“-t kellett fizetni. Egy bál taksája 1 frt. 1799. farsangja alatt a „Hosszúfogadó“-ban 5 és a „Fácsebinyé“-ben 3 bált tartottak. A nyolcz bálért a királyi pénztárosnak összesen 8 frtot fizettek. (Vár. lev. 1799—708 sz.). Csak a mondott két helyen tartottak nyilvános bálokat. Gorove Kristóf, a volt főbíró indítványára a bálokra felügyelő biztosok rendeltettek ki. A felügyeletért „minden alkalommal“ kapott a „Hosszúfogadó“ bálbiztosa 1 frt 10 krt, a „Fácsebinye“ biztosa 30 krt, a hajdúnak (város-szolga) 10—10 krt adtak. Ha egyebütt is közönséges és pénzes mulatságok és gyűlések tartatnának, az olyan helyekre is biztost küldjön a főbíró.“ (Vár. lev. 1800—110 sz.).

1801-ben új bálház épült e városban. A bálók elnökei a szónokok (fő-orator és vice-orator) voltak. A „Hosszúfogadó“ bálbiztosa egy tanácsos volt, ellenben a „Fácse-binyé“-ben a bálbiztosi tisztet egy közgyűlési tag (centumvir) teljesítette. (Vár. lev. 1801—13 sz.) — A bálók „taksájá“-ból begyűlt (a 1 frt 20 kr.) 1801-ben 34 frt.

Drága volt a táncztanítás: 6 heti tanításért 36 frtot adtak. (Vár. lev. 1806).

Minden bál után tartozott fizetni a vendéglős 1 frt adót, 1 frtot a biztosnak, a dobért a városnak 20 krt, a strázsa-hajdúnak 20 krt Ezeket a biztos (comissarius) szedte be. (Vár. lev. 1806—404 sz.).

A billiárdháznál tartandó bál belépti díja 30 kr. személyenként, más helyütt 18 kr. (Vár. lev. 1806—1437 sz.).

A „Fehér ló“-nál volt ján. 9-től febr. 26-ig 23 bál és a „Hosszú fogadó“-ban ján. 8-tól febr. 25-ig 15 bál.

Jegyzéke azon napoknak, melyekben a táncz meg van tiltva: Egész nagybőjt és egész advent alatt. Húsvét, pünkösöd és karácsony első napján, nagyboldogasszony napján.

Napok „melyeken a közönséges komédiák és egyéb productiók meg vannak tiltva:“ Húsvét, karácsony, pünkösöd első napján, Urnapján, N.-Boldogasszony, Kísasszony, Gyertyaszentelő napjai előtt való napon, a bőjt utolsó hetében és az advent három utolsó napjain (22, 23, 24 decz. Vár. lev. 1808—173 sz.).

A 17 frt, mi 1817-ben gyűlt be bál-taksából — a szegények közt osztatott fel.

5. Fejezet. A mostani bálók.

Mivel 1848 óta teljesen bele olvadtunk a magyar társadalomba, tehát bálaink is éppen olyanok, mint a magyarokéi; azért igen alkalmoszerűnek tartom közzétételét annak, mit a magyar bálokról két tekintélyes magyar lapban nem régen olvastam.

Az egyik „Fenn az ernyő, nincsen kas“ czím alatt ezeket mondja: „Mullatunk és költekezünk: farsang van.

Társadalmunk igen sok bajának forrása a túlköltekezés. A túlköltekezés nem mai keletű hibája a magyar embernek.

A fényűzés, a vagyonnak fitogtatása, az örökös dinom-dánom régi hibája társadalmunknak. De az ősök fényűzése realisabb alapon nyugodott, mint a mai. Az ősök, az ösanyák diszruhája nemzedékről nemzedékre szállott. A butorzat, a lakások berendezése egyszerű volt és a gazdaságból telt ki minden, a mi a lakomákhoz kellett.

Napjainkban ellenben a fényűzés károsabb fajtája van divatban. Ruha, ékszerek, házak berendezése a változó divat szeszélyeinek van alávetve.

Nem tudunk takarékoskodni. Megeszszzük, megiszszuk, eltánczoljuk, elmulatjuk, a mink van.

A szórakozás és a mulatás az élet zománcza. Nem is ez ellen beszélünk. Nehéz munkában, az élet sok gondja alatt görnyedve, huzva a kötelességek jármát: szüksége van a testnek is, a léleknek is üdülésre; szüksége van, hogy jó nagyokat huzzon az örömmek és életkedvnek kútjából.

Az ellen szólalunk fel, hogy szórakozásaink költségesek legyenek. Hogy az ablakon dobjuk ki a pénzt néhány óra röpke örömeért. Az oktalan fényűzést panaszoljuk fel, a melyet bálba menő leányaink és asszonyaink kifejtenek. A méregdrága báli öltözéket, a melyben egyetlen báli éjszakát tánczolnak végig. Egyszerűbben is lehetne jól mulatni. Sőt talán jobban. Mert akkor nem leskelődne ránk a báli termék zugában a sötét gond, hogy mi módon heverjük ki anyagilag a mai estét?

Az élet egyszerű, tiszta örömei tárva vannak minden fogékonylelkű ember előtt. Csak érteni kell hozzá, hogy ne azért szórakozzunk, hogy pazarolhassunk. A régi példát ajánljuk az új generációnak. A házi összejöveteleket. A bálban pedig egyszerű, csinos öltözéket; mert a fiatalság szépsége drága keret nélkül is érvényesül s mert a drága viganókban tánczó leányokból válnak az elégedetlen vagy a pazarló asszonyok.“ („Magyar Nemzet“ 1900. ján. 17. 16. sz.).

A másik lap „Farsang“ czimű vezércikkében ezeket olvassuk: „Az ifjúság nem tánczol többé idealizmusból,

s a leányok többé nem a gráciákat képviselik, hanem a hozományt. Hajdan a farsang a társadalom élénkségét jelentette: ma csak egyes társaságokat képvisel. Hajdan a farsang egyesítette az összes magyar társadalmat: ma a tánczó társaságok sem vegyülnek egymással többé. Hajdan a farsang jogczím volt az ismerkedésre: ma ürügy a költsönös ignorálásra. Hajdan mosolyogva néztek egymásra az idegenek is, ha a bálteremben összejöttek: ma farkas-szemét néznek egymással olyanok is, kik jól ismerik egymást, csakhogy nincsenek egymásnak bemutatva.

Ellenben a milyen általános a szegénység, olyan általános a feszítés és hivalkodás éppen a farsang alatt. Mindenki többnek akar látszani, mint a mi és ha le is tűnt a régi farsangok divatja, a mai is elég arra, hogy családot tönkre tegyen. Mert az egyszerűség és őszinteség kiveszett az emberekből. A versenygés szenvedélye elfojt minden gondolkodást. . .

S igazán melancholikus lesz az ember, ha hallja, hogy mik is voltak a bálók hajdan, akkor még, midőn a magyar társadalom tele volt kölcsönös becsüléssel és szeretettel. . . Ma akármilyen meleg is a bálterem temperaturája, fázik, a ki oda belép s megüti az a fagyos hidegség s tartozkodás, mely minden szemből kiárad. Gúnyos pillantások, szarkasztikus mosoly, blazirt szemlélet, — ezek az uralkodó vonások egy mai nagy bál arczatán. Senki sem biztos, hogy nem szólják-e meg? Senki sem biztos, hogy nem röpködnek-e csipős megjegyzések a háta mögött? — Megbánja legtöbb, hogy odament.

Kisebb közlemények.

Szamosújvár, mint nagyváros. Nagy Péter orosz czár a mai Szentpétervárt úgy alkotta meg, hogy minden orosz főnemest egy-egy palota fölépíttetésére kötelezte; minek folytán ama világ-városi palota-sorok jöttek létre. — Szamosújvár ugyan a maga

emelkedésére ily hatalommal nem rendelheti meg saját nagyvárosi-asságát, de annyi róla is elmondható, hogy ha az idők folyamán eltávozott nagyszámú vagyonos, művelt s társadalmilag is tekintélyes családjai (követve a nemes Karátsonyi gróf és Dániel báró, mint két legelső örmény családtagjainak példáját) őseik egykori szülőföldjére, körünkbe visszatérnének és minden ily előkelő család itt csak egy-egy nyári lakot építtetne, csakhamar egész sorok emelkednének föl városunk területén; mely ilyképpen igazán nagyvárosias képet nyújthatna! Nemesak a helybeli üzletvilág látná ennek nagy hasznát és a város örmény ősi jellege szilárdulna meg ezáltal; — de sőt az eszményi vágyaink köréből soha ki nem hagyott, majdani örmény püspöknek állása is egy tekintélyes örmény főúri környezet társadalmi befolyására támaszkodhatnék.

„Korteskedések.“ A legutóbbi — képviselő-választás alkalmával (nálunk is) a modern kortes-látványosságok: nyomtatványok és felvonulások mindenik, egyebükt szokásos alakjával találkozáink, — melyekhez képest a mi régibb választási mozgalmaink csak kisvárosi csendéletnek nevezhetők. A néhai, kedves emlékezetű Molnár Antal-nak hosszú idő óta egyhangúan történt megválasztatása korából egyetlen kortes-nótáról emlékezik a helyi krónika, — a mely versezetnek egykori szerzője ma már szintén a csöndes emberek sorában pihen, a magyar székesfőváros valamelyik temetőjében. Szegény ifjú korában elhalt Törös Tivadar (humorisztikus írói nevén: Afgánisztán Vártán) szintén e város szülöttje, a ki örmény családi nevet (Marosán), is megmagyarosította, — írta meg azt a kis, szamosújvári kortes-dalt:

„Örményül prédikál a pap,
Mandátumot csak Molnár kap;
Jöhet ide a muszka czár, —
Nem numerál itt a krajezár!“

Ha pedig a régibb patriárkhális időkre tekintünk vissza, még a hatvanas évek emlékeiből is följegyezhetünk egy rövid, de velős kortes-beszédet: „Polgártársak!... nem kaptak semmit... Igaz, ugyan, hogy utólagosan sem kaptok semmit, — hanem azért örvendjete, hogy két oly derék hazafit választhattok meg — mint Simay Gergely és Gajzágó Salamon! Kiáltátok hát velem együtt, hogy éljenek!“

Irodalom és művészet.

„Hóvirágok“ czimet visel az a csinosan kiállított és 123 lapra terjedő füzet, mit ilj. Issekutz Gergely a napokban adott ki. Issekutz, ki egy derék örmény családnak (ebből származott Erzsébetváros büszkesége: dr. Issekutz Viktor országgyűlési képviselő, Issekutz Antal, Déva város érdemes volt polgármestere . . .) tehetséges sarja, jelenleg a kolozsvári tudomány-egyetem kitünő hallgatója.

Fiatal barátunk már gyermekkorra óta foglalkozott költészettel és irodalommal. Eddig már számos költeménye jelent meg a fővárosi lapokban is (különösen a „Magyar Szemlé”-ben). Ezekből a — részben már megjelent és részben még meg nem jelent — költeményeiből „emlékeztetőül a multra és biztatóul a jövőre nézve” egy kis csokrot kötött az író, mely könyv alakjában most hagyta el a sajtót. Verskötetéből — mutatványul — egyik szép költeményét itt mi is közreadjuk:

Karácsony.

*És itt az este . . . ébredő reménynyel.
Artatlan vágygyal, van szívünk tele.
Lelkünkben a hit újra szárnyat ölt ma;
Hozsánna neked, öröm ünnepe!*

*Letűnt időknek alkotó csodája,
A messzi multból vissza jő közénk, —
És újra éled vágyunk Ó utána,
Kívül, oh, annyi szent álmot szövénk.*

*Szegényes jászol, kisded gyermek-arcczal,
A pásztoroknak égi éneke,
A gyertya fénye, mintha kis lakunkba,
Aldásokból szőtt békét hintene.*

*Közös imában összeforr ma lelkünk,
Szívünkben minden rossz érzés kihál; —
És feleml, egy szebb világba minket,
Az a mosolygó, éates, égi dal.*

*És feleml Hozzá, kihez hasonló
Nem volt közöttünk, s nem lesz senki más. . .
Kinek nevét szent ihletéssel ejtjük,
— Örök hozsánna Neked, Messids!*

„**Lelki ibolyák**” címet visel, — a lelkek kitavasodásának ilatos virágairól elnevezve, — ama kis oktató imakönyv, melynek tartalmát „a hitbuzgalom mezején szedegette össze:” Kíss Arisztid szentferenczrendi áldozópap és magyar hitszónok, az illető rendtartományi hatóság engedélyével, Veszprémben; azon jelmondat alatt, melyet az érdemes szerző, szent Jeromos egyház-anya tanításaiából idéz: „Ne tekintsd sem elviselhetetlennek a fáradságot, sem hosszúnak az időt, melyet az örökkévalóság dicsőségének megszerzésére fordítasz! . . . Életünknek csak egy célja van, — (mondja előszavában a szerző) — az Isten által kijelölt uton haladva, elérni az örök boldogságot. — A széles és kényelmes uton jártál, kedves keresztény lélek. Oh térj a keskeny utra, lépj a bűnbánat útjára; csak e néhány szó visszhangozzék lelkedben: Mentsd meg lelkedet! . . . Ha visszatérsz az Isten karjai közé, s boldogságodat mi sem veszi el tőled: imádkozzál azon szivért, mely neked az üdvösség útját megmutatta! — így fejezi be, rövid előszavát, a buzgó magyar szerzetes.

Közgazdasági élet.

„Keletre magyar!” Az orosz birodalom nagy városainak kereskedelmi köreiből legújabb tudósítás szerint, élénk társadalmi mozgalom indult meg oly czélból, hogy Oroszország — az osztrák magyar monarchiával szemben fennálló szerződésének felújítása alkalmával oda törekedjék, hogy Ausztria-Magyarország és az orosz piacok közt élénkebb kereskedelmi összeköttetések létesüljenek! Ha e mozgalom czélját eléri, monarchiánk illetve magyar hazánk ezuton a dél-oroszországi örmény kereskedelmi körök üzleti tevékenységével is közelebbi érintkezésbe fog jrtni, — a mely kihathat egész Orosz-Armeniára is.

Gazdasági szakoktatás. Darányi földmívelésügyi miniszter megbizta Vörös Sándort, a magyar-óvári gazdasági akadémia igazgatóját, hogy az Európában lévő tíz gazdasági főiskolát tanulmányozza. A kiváló tanfőú (kinek neje az örmény Simay-családból való) a prágai, berlini, lipesei, hallei, poppelsdorfi, párisi, hohenneimi, zürichi, müncheni és bécsi gazdasági főiskolákat tekintette meg s róluk bőséges jelentést ad, ismertetve szervezetüket. A miniszter az érdekes jelentésnek kinyomatását is elrendelte.

Mi ujság az örmény világban?

Gróf Lázárián János emlékezete. Mult év okt. 28-án fényes emlékünnepet ültek a moszkvai örmények. Ugyanis a mondott napon volt 100 éves fordulója annak, hogy gróf Lázár(ián) János, az örménység nagy jólévoje, az élők sorából eltávozott. Eltávozott, de azért halhatatlan a neve; mert áldott nevét itt a földön nemzetfeleinek ajkai és a mennyben az angyalok lantjai folytonosan hangoztatják. Ha egyebet se csinált volna (pedig mily sok jótettet tényezett), a „Szent-Katalin”-temploma az orosz fővárosban és a „Lázárián-Akadémia” Moszkvában századról századra tanuskodnának a nagy jólévo páratlan bőkezűségéről és ritka áldozatkésztségéről.

Örmény egyetemi hallgatók kongresszusa. Genfből táviratozzák, hogy a svájci távirati ügynökség jelentése szerint az összes európai egyetemek örmény hallgatói márczius 31-én Genfben nagy nemzetközi kongresszust rendeztek, a mely egy hétig tartott.

Felelős szerkesztő és kiadó-tulajdonos: **SZONGOTT KRISTÓF.**

Szamosújvárt, Todorán Endre „Aurora” könyvnyomdája.

❧ Hazai krónika. ❧

Szeretett, nagyrabecsült főispánunk id. báró Bornemissza Károly legvált állásától. A főispán-változásra vonatkozólag a hivatalos lap a következő királyi kéziratokat közli: „A belügy-miniszterium ideiglenes vezetésével megbízott magyar miniszterelnököm előterjesztésére idősb báró Bornemissza Károly Szolnok-Dobokavármegye főispánját ezen állásától saját kérelmére felmentem és helyébe Décsy Zoltán földbirtokost Szolnok-Dobokavármegye főispánjává kinevezem.” — „Személyem körüli magyar miniszterem előterjesztése folytán idősb báró Bornemissza Károly Szolnok-Dobokavármegye főispánjának, ezen állásától saját kérelmére történt felmentése alkalmából hű és buzgó szolgálatai elismerésül Lipót-rendem lovagkeresztjét díjmentesen adományozom.” Ebből az alkalomból a két főispánról ezeket mondja a „Magyar Polgár:” Id. báró Bornemissza Károly egy régibb elhatározását valósította meg, midőn most visszalépett a főispáni állástól, melyet sok esztendőn keresztül igen érdemesen, sikeresen töltött be. Bornemissza rendkívül munkás, lelkiismeretes vezetője volt a vármegye ügyeinek és ezenkívül sokat tett Szolnok-Doboka és Deés város kulturális fejlesztése érdekében is. A megye közönsége őszintén sajnálja a kiváló főispán távozását, a ki általánosan tisztelt, becsült alakja az erdélyi közeletnek Eddigi munkásságának jutalma az a magas kitüntetés, melylyel Ő Felsége báró Bornemissza Károlyt meleghangú kézirat kíséretében részeltette. — Az új főispán Décsy Zoltán földbirtokos, az 1892—1896-iki országgyűlésen mint képviselő, azután pedig a múlt év végeig mint Maros-Torda vármegye alispánja vitt jelentékenyebb szerepet a közpályán. Jeles tehetségeket, a gyakorlatban kiforrott szakértelmet, fiatalos tetterőt, munkakedvet visz új állásába; egyéniségében, képességeiben megvan minden biztosíték ahhoz, hogy főispáni fontos tisztének a legjobban sikerrel fog megfelelni. — A „Szolnok-Doboka” igen szépen ír a távozó kedves főispánról. Ebből a derék czikkből átveszszük a következőket: Elvitatni nem lehet, hogy a vármegye, kiváltkép székhelyének: Deés városának közeletében maradó alkotásokat, létesített, messze kiható eredményeket ért el... Romlatlan lelke egész melegével csüngött vármegyéje sorsán, folyton kereste az utat vármegyéje és annak székhelye boldogulásához, gazdasági és közmívelődési fellendüléséhez. Minden szépért, jó- és nemesért lelkesedő ember szemei előtt az a cél lebegett, hogy a tartalomhoz alkalmazkodják a külső forma. Míg a vármegye szellemi és anyagi jólétének előmozdításán fáradozott, igyekezett ahhoz megalkotni a méltó keretet is, hogy ezáltal a kép alkata jobban szembe tűnjék... Ugy láttuk őt mindig, a hogy egyéniségének legjobban megfelelt: dolgozó kabátban, mint az olyan embert, a kinek nincs ideje ünneplő habitust viselni. Hivatalában kötelességteljesítő, feddhetetlen, társadalmi érintkezésénél lovagias, szeretetreméltó volt. Idejének minden óráját a legnagyobb pontossággal a közügynek áldozta s e mellett nem volt paradés ember. Szegény és gazdag bátran bekopogtathatott hozzája, szívesen meghallgatta, s a min segíteni kellett és lehetett, azt nyughatatlan utánjárással tette. — A vármegyében történelmi, irodalmi és ethnographiai társulatot létesített;

hasznos fáradozás és költekezések mellett annak muzeumot s ezen kívül anyagi hozzájárulásával külön ethnographiai muzeumot rendeztetett be. . . Sok tiszteletbeli szereplése a lelkiismeretes embernek sok munkát adott s nem csekély anyagi áldozatokkal járt, mit élénken bizonyít a mult évről összeállított naplójegyzéke, mely 2700 korona kiadást mutat fel jótékony, hazafias és közművelődési czélokra. Szükségtelen ezek után fejtegetnünk azt, hogy a vármegye közönsége, mely intenczióit ismerte, a vármegye érdekében kifejtett munkálkodásának eredményeit látta, őszintén sajnálja a kiváló föispán távozását. . .

☞ Szamosújvári Hiradó. ☞

— Egy áldott lelkű jó asszonynyal ismét kevesebb! A helybeli államgymnasium igazgatójának, dr. Mártonffy Lajosnak páratlan jó anyja özv. Mártonffy Istvánné szül. Izsák Anna már nincs az élők között. Márczius 31-én hunyta be szeméit — örökre. Élt 81 évet. Földi maradványait a szilágy-somlyói róm. kath. sírkertbe helyezték örök nyugalomra. Mintaképe volt a jó nőknek, gondos anyáknak és a takarékos házi asszonyoknak. Valamint boldogult, úgy néhai derék férje is idevaló eredetűek voltak. Évenként hónapokat töltött szeretett fia körében is! Még most is élénken emlékszem azon felejthetlen napra, midőn szeretett igazgatónk unokatesvére: Mártonffy Márton kultuszminiszteri osztálytanácsos tiszteletére — egy pár évvel ezelőtt — párját ritkító fényes ebédet adott. A rokonságok kívül ott volt: Bárány Lukács kanonok-plebános, Dömötör János és lapunk szerkesztője. Az asztalfőn ült az igazgató édes anyja. Mily élénken beszélt sok mindenről; mily érdeklődéssel kérdezősködött szamosújvári dolgokról; mily érdekesen beszélt el — mult életéből — egyes élményeit. . . És ezek a beszédes ajkak elnémultak. De beszélnek ezek helyett jó tettei és jó gyermekei, kik áldják a Gondviselést, hogy nekik ilyen jó anyát adott, kinek jó emlékét áldásban tartják!

— Városunkból is ketten mentek el — a húsvéti ünnepek alkalmából — Rómába: dr. Temesváry János és Esztegar Gergely tanárok. Egy hetet töltöttek az Örökvárosban. Rubinián örmény érseknél voltak szállva. Mindketten ott voltak — még pedig igen kedvező helyen — a sixtini kápolnában, midőn Ő szegése a magyar zarándoklatot fogadta. Temesváry vitt magával fényképező készüléket is, azért Róma legszebb és legnevezetesebb épületeit lefényképezte: ezek között van egy híres örmény kath. templom is. Visszajövet meglátogatták Szent-Lázár-szigetén a derék mechithárista atyákat és bent Velenczében a gazdag Murát-Ráfáel-féle örmény tanintézetet.

— Húsvét napjaiban — régi, de dicseretes szokás szerint — sokan verődtek össze városunkban a vidékről; eljöttek, hogy együtt töltsék a szent ünnep napjait a rokonokkal, ismerősökkel, barátaikkal. A feltámadás fönséges körmenetét — a kedvezőtlen idő miatt — benn tartottuk a templomban. Húsvét első napján nagymise alatt László Tilda igen szép egyházi énekek sikerült eléneklésével járult a buzgóság emeléséhez. . .